

Рецензія

на дисертаційну роботу **Сас Світлани Петрівни**

на тему: **“Фінансовий потенціал закладів вищої освіти України в умовах трансформаційних змін”**,

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

072 – фінанси, банківська справа та страхування

1. Актуальність теми дисертації. Сьогодні господарська система України розвивається у надскладних соціально-політичних та економічних умовах унаслідок повномасштабної війни, котра спричинила окупацію частини територій нашої країни, фізичне руйнування майна суб'єктів господарювання і фізичних осіб, релокацію бізнесу та великі масштаби міграції населення. Усі ці події вкрай негативно відобразилися на діяльності усіх суб'єктів економіки, призвели до зростання темпів інфляції, падіння доходів населення, зниження податкоспроможності територій та відчутного зменшення обсягів надходжень до вітчизняної бюджетної системи. Водночас у бюджетних видатках левову частку почало займати фінансування обороноздатності та безпеки країни з одночасним зменшенням витрат на освіту, культуру, охорону здоров'я тощо.

Нині заклади вищої освіти, з огляду на висвітлені події, опинилися у досить скрутному становищі через обмеженість державного фінансування та зниження попиту на платні послуги, що створює необхідність пошуку додаткових позабюджетних джерел формування фінансових ресурсів та виявлення напрямів нарощення їх фінансового потенціалу. Визначені заходи мають доповнюватися організацією ефективного управління фінансовими ресурсами таких установ на мікро- та макрорівнях, що допоможе досягати поставлених державою цілей в умовах мінімальної витрати коштів.

Освіта і наука є важливою складовою забезпечення високих темпів розвитку економіки та зростання добробуту громадян будь-якої країни, що потребує активної участі держави у створенні сприятливих умов для діяльності закладів вищої освіти в Україні та проведенні відповідної фінансової політики.

Сьогодні у ситуації надання нашій країні статусу кандидата на вступ у ЄС доцільно вивчати досвід формування фінансового потенціалу у провідних країнах Європи та оцінювати можливості його запровадження у вітчизняну економіку. Зазначене вище аргументує необхідність проведення досліджень у сфері формування фінансового потенціалу закладів вищої освіти України та підкреслює актуальність теми дисертаційної роботи С. П. Сас з огляду на доцільності застосування запропонованих рекомендацій у напрямі поліпшення фінансування вітчизняної системи вищої освіти.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами Університету та кафедри. Дисертація є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка за темою “Фінансова політика модернізації економіки України” (номер державної реєстрації 0120U101808), в межах якої проведено дослідження особливостей формування фінансового потенціалу закладів вищої освіти України. Результати проведеного дослідження були включені у річні звіти за цією темою.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їхня достовірність. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації Сас С.П. мають достатньо високий ступінь обґрунтованості та достовірності, оскільки вони ґрунтуються на опрацюванні значної кількості наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників з проблем формування фінансового потенціалу закладів вищої освіти, а також є результатом всебічного та об'єктивного аналізу досліджуваних явищ, проведеного за допомогою сучасного наукового інструментарію.

У процесі дослідження здобувачкою застосовано економічні та математичні методи дослідження, зокрема: спостереження, систематизація, групування й узагальнення, порівняння, аналіз і синтез; індукція та дедукція; прогнозування й часові тренди; статистичний, порівняльний, регресійний, кластерний, структурний і горизонтальний аналіз; системний підхід;

моделювання; графічний і табличний. Такий диверсифікований інструментарій проведеного дослідження дав змогу авторці вирішити поставлені завдання і сформулювати обґрунтовані висновки.

Інформаційну базу дослідження склали нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України з питань фінансового забезпечення СВО; звітні й статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, Національного банку України та інших центральних органів виконавчої влади, а також окремих ЗВО; наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених з теорії, методології, методики і практики формування фінансового потенціалу ЗВО, матеріали науково-практичних конференцій; дані інформаційно-аналітичних видань; власні аналітичні розрахунки.

Зміст дисертації є обґрунтованим і достовірним за науковими положеннями, сформульованими висновками та рекомендаціями, в основі яких покладені надбання теорії й методології фінансової науки, методи наукового пошуку та обґрунтування нових рішень, а також власні науково-аналітичні розробки дисертантки.

4. Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертаційна робота С. П. Сас містить сукупність теоретико-методологічних положень, висновків і рекомендацій, які становлять наукову новизну і засвідчують особистий внесок авторки у розвиток теорії і практики формування фінансового потенціалу закладів вищої освіти.

З-поміж головних наукових результатів, які становлять особистий внесок дисертантки, необхідно виділити такі:

1. Розроблено модель формування фінансового потенціалу ЗВО, що інтегрує його цілі (спрямовані на реалізацію окремих видів діяльності) та фінансові ресурси (як основа досягнення оперативних й стратегічних орієнтирів розвитку). Побудова цієї моделі дала змогу врахувати вплив внутрішнього та зовнішнього середовища, потенційні загрози, а також ризики, виявити резерви

мобілізації фінансових ресурсів, враховуючи потенціал розширення ресурсної бази в умовах інтенсифікації євроінтеграційних процесів (с. 54).

2. Формування концептуальних положень щодо діагностування фінансового потенціалу ЗВО, що на відміну від поширених підходів є комплексними, ґрунтуються на системному аналізі та інтегральному оцінюванні фінансових показників діяльності, ефективності управлінських рішень, процесів формування і використання фінансових ресурсів закладу. Такі положення дадуть можливість вчасно ідентифікувати відхилення фактичних показників (індикаторів) від їхніх прогнозних значень, моніторити параметри фінансового потенціалу й оперативно вносити корективи у межах системи менеджменту ЗВО, враховуючи поточні проблеми і передбачені стратегічні орієнтири розвитку, а також сприятиме зростанню стійкості до ризикових факторів (с. 152).

3. Сформовано науково-прикладні пропозиції щодо оптимізації процесу бюджетування як інструменту підвищення ефективності формування і використання фінансового потенціалу ЗВО на основі реалізації п'яти етапів (підготовчий етап формування бюджету, розроблення його проєкту, розгляд та затвердження, виконання, аналіз і коригування). Запропонована структуризація бюджетного процесу і чітка регламентація його етапів сприятиме вищій результативності управлінських дій в процесі провадження фінансово-господарської діяльності (с. 83).

4. Запропоновано науково-аналітичні інструментарії оцінки фінансового потенціалу ЗВО в частині виокремлення його індикаторів у процесі формування та реалізації стратегії розвитку СВО з метою підвищення рівня ефективності діяльності кожного ЗВО. Це сприятиме досягненню поставлених цілей і підвищенню якості менеджменту СВО на рівні профільного міністерства (підпункт 2.2 роботи).

5. Сформульовано науково-практичні пропозиції щодо підвищення ефективності управління процесами формування фінансового потенціалу та зміцнення конкурентоспроможності ЗВО на основі розширення й

диверсифікації джерел фінансування, створення інноваційних структур, ендаумент-фондів, посилення проєктної діяльності, запровадження державно-приватного партнерства тощо. Пропозиції дадуть змогу ЗВО збалансувати структуру фінансового потенціалу в умовах дефіциту фінансових ресурсів у період післявоєнного відновлення економіки й гарантувати стійкість, їхню самодостатність і фінансову автономію в умовах подальших трансформаційних процесів (підпункт 3.3).

Проміжні і загальні висновки за результатами дослідження сформульовані переконливо. Список використаних джерел (304 найменування) показує обсяг опрацьованої авторкою фінансово-економічної інформації, а додатки змістовно доповнюють основний текст дисертації.

5. Теоретичне та практичне значення отриманих результатів дослідження. Теоретичне значення отриманих авторкою результатів полягає у тому, що обґрунтовані у дисертації висновки і рекомендації визначають теоретико-методологічні засади та інструментарій підвищення ефективності функціонування вітчизняного механізму фінансового забезпечення СВО в умовах посилення глобалізаційних процесів і сприятимуть нарощенню фінансового потенціалу ЗВО в Україні, що є сьогодні важливою й надзвичайно актуальною проблемою.

Практична значущість дослідження полягає у можливості практичного використання сформульованих та обґрунтованих в роботі положеннях, рекомендаціях і висновках для підвищення ефективності управління розвитком фінансового потенціалу ЗВО України. Зокрема, результати дослідження були впроваджені у практичну діяльність Львівського національного університету імені Івана Франка, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”. Окрім цього, отримані дані, як і апробовані методики досліджень, можуть використовуватися у викладанні навчальних дисциплін економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, а також інших ЗВО.

6. Повнота викладу результатів дисертації та наукових положень в опублікованих працях. Дисертація Світлани Сас є самостійним, аргументованим, цілісним та завершеним науковим дослідженням. Достовірність основних наукових положень дисертаційної роботи підтверджується також їхньою апробацією на міжнародних та всеукраїнських конференціях (опубліковано 13 тез доповідей), а також публікаціями у наукових виданнях (10 статей у фахових виданнях України). Значний обсяг публікацій (загалом 23 наукові праці, у тому числі одна стаття у виданні, що індексується в міжнародній наукометричній базі “Web of Science”) достатньо повно репрезентує основні положення і результати дисертації.

7. Дотримання академічної доброчесності. Наукове дослідження виконане згідно із усіма вимогами законодавства України про авторське право: містить належним чином оформлені посилання на згадані дисертанткою у тексті роботи джерела. Авторкою надано повну та достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані належні методи дослідження. У дисертації Сас С. П. не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації чи інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання дисертанткою представленого наукового дослідження, що дає змогу зробити висновок про дотримання вимог академічної доброчесності.

8. Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи. Відзначаючи змістовність поданої до захисту дисертації, обґрунтованість і новизну отриманих наукових результатів, не залишаються поза увагою її недоліки і дискусійні положення, зокрема:

1. Безумовно заслуговує на увагу запропонований авторкою підхід до тлумачення сутності поняття фінансові ресурси закладу вищої освіти (сукупність готівкових і безготівкових коштів, акумульованих закладом із диверсифікованих джерел фінансування, якими він може розпоряджатися упродовж ведення діяльності (с. 61)). Проте варто зазначити, що йому притаманний досить обмежений кругозір, оскільки він висвітлює тільки

формування фінансових ресурсів і не відображає критеріїв ефективності їх використання.

2. Варто зауважити, що розроблена дисертанткою модель формування фінансового потенціалу (рис. 1.8, с. 54) дійсно комплексно відображає процес його нарощення та має практичну значущість. Водночас доцільно було б поряд зі стратегічними цілями ЗВО відобразити також оперативні, що дасть змогу ширше охопити використані авторкою системний та ресурсно-цільовий підходи.

3. У процесі проведення аналізу фінансування системи вищої освіти України (пп. 2.1 дисертації) спостерігається неузгодженість охопленого періоду дослідження, оскільки окремих випадках він закінчується 2021 роком, а в інших – 2020 роком, що частково може порушити адекватність отриманих результатів такого аналізу.

9. Загальний висновок. Достатньо високий рівень дисертації, логічна завершеність наукових досліджень та практичних рекомендацій дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота Сас Світлани Петрівни “Фінансовий потенціал закладів вищої освіти України в умовах трансформаційних змін” є самостійною науковою працею, яка містить обґрунтовані теоретико-методологічні положення та практичні результати, що у сукупності спрямовані на вирішення важливого науково-прикладного завдання – поглиблення теоретичних основ та розроблення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування, нарощування й використання фінансового потенціалу закладів вищої освіти України в умовах трансформаційних змін та інтеграції в глобальний освітньо-науковий простір.

Теоретичні і практичні положення наукової новизни, висновки, пропозиції та рекомендації мають достатній рівень обґрунтованості, супроводжуються методичним і статистичним матеріалом. Основні наукові результати роботи є підґрунтям для подальших досліджень, розроблення навчальних програм з метою підготовки фахівців економічного напрямку освіти в цій сфері.

Зазначене вище дає підстави зробити висновок про те, що за рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів дисертаційна робота на тему: “Фінансовий потенціал закладів вищої освіти України в умовах трансформаційних змін” відповідає вимогам, які встановлені в “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Сас Світлана Петрівна, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 “Управління та адміністрування” за спеціальністю 072 “Фінанси, банківська справа та страхування”.

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового
обігу і кредиту економічного факультету
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Ярослав ДРОПА